

УДК 330.115

А.І.Яблоков

ОСНОВНІ ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РИЗИКІВ ДЛЯ ВКЛАДНИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Розглядаються питання визначення показників, які дають змогу оцінювати ризики для вкладників – фізичних осіб у ході розміщення ними коштів у банках. Зроблена спроба створення оптимальної моделі дистанційного фінансового моніторингу банків, для розуміння основних тенденцій розвитку банківських установ, оцінювання ризиків діяльності, попередження проблеми на ранній стадії її розвитку та прогнозування виникнення несприятливої ситуації з метою недопущення банкрутства.

Банки, здійснюючи свої операції з метою отримання прибутку, наражаються на ризики. Ризик банківської діяльності - це можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин [1]. Тому необхідно належним чином, на постійній основі, оцінювати й контролювати їх. В економічній літературі, присвяченій аналізу банківської діяльності, наводиться надзвичайно багато різноманітних показників [2], тому дуже важливо сформулювати *оптимальний* їх набір. Система оцінки ризиків передбачає застосування цілої низки критеріїв, призначених для визначення їх ступеня. Зазначена система дає змогу послідовно виявляти й оцінювати ризики та визначати місце кожного банку в ряді розподілу.

Моніторинг діяльності банків здійснюється на двох рівнях — системи та окремого банку. Основною метою моніторингу, що проводиться на рівні системи, є виявлення загальних тенденцій у зміні динаміки балансових показників і визначення ступеня надійності та стійкості банків. Результати такого аналізу публікуються Національним банком України щоквартально; головною ціллю моніторингу на рівні окремого банку є визначення на основі кількісної оцінки ступеня ризику діяльності та характеристика ймовірності та розміру можливих втрат для вкладників.

У процесі аналізу використовуються такі основні групи показників:

1. абсолютні показники, які є основними параметрами, а на їх основі відбувається розрахунок інших;
2. відносні показники (фінансові коефіцієнти), що обчислюються як відношення одного абсолютного показника до іншого, а їх оцінка здійснюється за встановленими оптимальними критеріями;
3. динамічні показники, які характеризують тенденцію змін основних показників діяльності банку у часі.

Інформаційним джерелом для здійснення аналізу є баланс банку.

Аналіз структури балансу і балансового капіталу.

На основі даних балансу банку визначаються його абсолютні параметри:

- параметри балансовою капіталу;
- зобов'язань;
- активів.

Шляхом співвідношення зазначених параметрів обчислюються параметричні коефіцієнти.

Аналіз структури балансу дає змогу оцінити ділову активність банку, тенденції його розвитку та виявити наявність і зміну основних фінансових ризиків.

У процесі аналізу балансу застосовуються так звані вертикальний та горизонтальний аналізи. Вертикальний дає змогу:

- виділити окремі види операцій та дати оцінку їх значущості в структурі балансу;
- визначити ступінь зміни масштабів конкретних видів банківських операцій;
- простежити за змінами руху залишків за окремими балансовими рахунками;
- визначити відхилення за статтями, що впливають на стійкість, дохідність і ліквідність активів.

За допомогою горизонтального аналізу дається оцінка змін у динаміці в абсолютних та відносних показниках.

Аналізуючи капітал, необхідно знайти відповіді на такі запитання:

- Якою є динаміка зміни його обсягу? Збільшується чи зменшується капітал і чому?
- Яка якість банківського капіталу? Чи є причини не враховувати якусь його частину як постійне джерело ресурсів для банку?

Аналіз капіталу починають із вивчення його динаміки. Збільшення показника завжди оцінюється позитивно, оскільки це є свідченням підвищення рівня капіталізації банківської установи. При цьому необхідно визначати шлях капіталізації. Він буває інтенсивним (тобто капітал зростає за рахунок прибутку) й екстенсивним (значення показника збільшується за рахунок статутного капіталу, емісійних різниць, результатів переоцінки).

Якість формування балансового капіталу визначають за допомогою структурного аналізу. Оптимальний рівень *статутного капіталу* має становити 15 - 50%, що свідчить про помірну залежність від акціонерів банку та про наявність власних коштів для інвестування в розвиток установи. Відповідно до Положення "Про порядок формування та використання банками резервного фонду" (затвердженого постановою Правління Національного банку України від 08.08.2001 р. № 334) банк повинен щорічно відраховувати до резервного фонду не менше 5% від чистого прибутку до досягнення 25% регулятивного капіталу, але в розмірі не менше ніж 25% від зареєстрованого статутного капіталу. *Результат поточного року* (за рік) повинен становити 10—15%, що є ознакою ефективного використання капіталу та можливості здійснювати капіталізацію інтенсивним шляхом. Висока

питома вага *результату минулих років* є свідченням ефективної діяльності банку в минулому. Особливо обережно слід оцінювати збільшення такого показника, як *результати переоцінки*. Із переоцінкою, особливо основних засобів, пов'язані дві проблеми:

- ◆ ринкову вартість, скажімо, будівлі неможливо точно визначити, поки вона не буде продана. Тобто в даному разі ревальвація ґрунтується на оцінці, залежній від непередбачуваного спекулятивного житлового буму;
- ◆ якщо в результаті переоцінки капітал зростатиме за рахунок доходу, що оподатковується, може збільшитися і заборгованість зі сплати податків, а це спричинить відплив готівки з банку. Спроба "прикрасити" баланс шляхом переоцінки активів може створити враження благополучної капітальної бази, проте - зашкодити фінансовому становищу банку в цілому.

Аналіз і моніторинг зобов'язань.

Аналізуючи зобов'язання банку, необхідно дати їм кількісну і якісну оцінку.

Кількісна оцінка зобов'язань характеризує їх приріст чи зменшення в динаміці. *Якісна* - передбачає поділ зобов'язань на строкові та поточні й на основі цього - оцінку надійності джерел для кредитування.

Ефективність управління пасивами полягає передусім у підтримці ліквідності балансу. З цього випливає, що чим більшою у сукупних зобов'язаннях є частка строкових зобов'язань, тим менша потреба банку у ліквідності, більш надійними і стабільними є джерела кредитних ресурсів, що, в свою чергу, зменшує кредитний ризик та ризик незбалансованості ліквідності.

Як відомо, банківські зобов'язання в основному платні. З цієї точки зору вони поділяються на дорогі й дешеві. Дорогими джерелами є строкові зобов'язання, дешевшими - поточні.

Під час аналізу структурних змін у зобов'язаннях висновки концентруються на таких моментах:

- збільшення обсягу зобов'язань оцінюється позитивно, оскільки розширюються можливості банку розміщувати їх в дохідних активах;
- зростання обсягу строкових зобов'язань оцінюється позитивно, оскільки це поліпшує ліквідність банку та зменшує ризик стійкості. Частка залучених коштів до запитання дає уявлення про мінливість банківських зобов'язань;
- збільшення обсягів міжбанківських кредитів та депозитів оцінюється негативно, оскільки, з одного боку, це є свідченням наявності проблем із ліквідністю, а з іншого, може призвести до зменшення чистого процентного доходу;
- зростання вкладів фізичних осіб, з одного боку, є ознакою зміцнення

довіри до банку, а з іншого, збільшує ризики для них;

- за часткою коштів клієнтів у пасивах можна визначити, за рахунок яких джерел банк здійснює свої активні операції (власних чи залучених коштів).

Аналіз зазначених вище аспектів уже дає змогу в загальних рисах оцінити стабільність та якість ресурсної бази банківської установи.

Аналіз і моніторинг активів.

Аналіз активів банку є по суті оцінкою ефективності скоординованого управління банківським балансом. Структура активів у різних банків може суттєво відрізнятися залежно від орієнтації бізнесу, ринкових умов та економічного середовища.

У першу чергу необхідно звертати увагу на структуру активів, основні тенденції змін у їх динаміці й оцінювати ймовірність банківського ризику шляхом порівняння питомої ваги окремих статей балансу та тенденцій у динаміці. В процесі аналізу структурних змін у балансі висновки передусім слід концентрувати на таких аспектах:

- динаміка сукупних активів (різкий їх приріст свідчить про підвищену активність в діяльності банку, але при цьому необхідно визначати, за рахунок яких саме статей відбувається зростання та яким чином це впливає на стійкість і ліквідність банку; зменшення сукупних активів у динаміці та водночас погіршення структури активів (зменшення суми кредитів та водночас збільшення обсягу проблемних позичок, різке скорочення ліквідних активів, зростання дебіторської заборгованості) є симптомами банкрутства банку);

- зміни обсягу ліквідних активів та їх частки в сукупних активах, вплив цих змін на ліквідність;
- зміни обсягу кредитного портфеля та їх вплив на кредитний ризик;
- зміни обсягу дебіторської заборгованості та вплив цих змін на ліквідність;
- зміни обсягу основних фондів порівняно із сукупними активами та їх вплив на результати діяльності.

Аналіз структури доходів і витрат.

Структурний аналіз доходів і витрат дає змогу виявити основний центр дохідності банку та його зміни в динаміці; дослідити цільовий ринок банківських послуг, пов'язаних із основним фактором дохідності; визначити ступінь стабільності доходу. Зміна питомої ваги зазначених вище позицій у часі свідчить про зміни у сферах діяльності банку. Аналізуючи структуру витрат, особливу увагу слід приділяти адміністративним витратам: якщо їх питома вага перевищує 40%, це свідчить про те, що загальна структура витрат неефективна. Збільшення частки процентних витрат сигналізує про подорожчання ресурсної бази. Значна питома вага відрахувань у резерви є ознакою погіршення якості активів, а від'ємне значення відраху-

вань у резерви та водночас погіршення кредитного портфеля свідчить про намагання банку приховати збитки.

Сформована структура активів, пасивів, доходів і витрат дають змогу побудувати систему аналітичних коефіцієнтів, яка використовується в ході поточного моніторингу для оцінки фінансового стану банків. Для визначення ступеня ризику для вкладників у діяльності банків розроблено систему аналітичних коефіцієнтів [3,4]. Оцінці підлягають шість стандартів:

СК (стандарти капіталу) — вони дають змогу визначити та оцінити достатність капіталу банку;

СА (стандарти активів) — відображають ступінь якості й ризикованості активів;

СМ (стандарти менеджменту) — за їх допомогою оцінюють якість управління банком та успішність політики, що провадиться керівництвом для досягнення максимальної ефективності в інтегрованому управлінні активами й пасивами;

СЕ (стандарти ефективності) — дають змогу оцінити прибутковість банку з точки зору її достатності для майбутнього розвитку установи;

СЛ (стандарти ліквідності) — відображають здатність банку своєчасно виконувати вимоги грошових виплат за зобов'язаннями та готовність задовольнити потреби в позичках без втрат;

Т (темпи приросту) — дають змогу визначити, в якому напрямі розвивається банк, темпи розвитку або спаду його ділової активності, оцінити можливості банківської установи в майбутньому.

За кожним зазначеним вище межі ризику показником виставляється оцінка — від 1 до 3. Оптимальній відповідає оцінка 1, а найбільш ризиковим є значення 3.

Розглянемо коефіцієнти стандартів.

Стандарти капіталу.

Ці стандарти передбачають застосування таких коефіцієнтів.

К1 – питома вага капіталу в пасивах. Велике значення цього показника свідчить про достатність капіталу для забезпечення надійності та стійкості банку, однак воно сигналізує і про невисокий рівень конкурентоспроможності та технологічності установи. Чим вище значення показника, про який ідеться, тим більша частка ризику, який беруть на себе власники банку, і навпаки, чим нижче – тим більша частка ризику, який беруть на себе кредитори та вкладники банку:

Капітал балансовий

$$KI = \frac{\text{Капітал балансовий}}{\text{Пасиви}} \times 100.$$

Пасиви

10 – 20% - оцінка 1; 6 - 10% та 20 – 50% - оцінка 2; менше 6% та понад 50% - оцінка 3.

К2 – співвідношення між вкладами фізичних осіб і балансовим капіталом.. Характеризує ступінь захисту вкладів громадян капіталом банку.

Вклади громадян

$$K2 = \frac{\text{Вклади громадян}}{\text{Капітал балансовий}} .$$

До 2.5 (за умови, що питома вага вкладів у зобов'язаннях не перевищує 40%) – оцінка 1; до 2.5 (за умови, що частка вкладів у зобов'язаннях становить від 40 до 50%) та від 2,5 до 3,5 (за умови, що питома вага вкладів у зобов'язаннях не перевищує 50%) – оцінка 2; до 2.5 (за умови, що частка вкладів у зобов'язаннях не перевищує 50%) від 2,5 до 3,5 (за умови, що питома вага вкладів у зобов'язаннях становить від 40 до 50%), понад 3,5 – оцінка 3;

К3 – відношення балансового капіталу до дохідних активів (генеральний коефіцієнт надійності; він відображає, наскільки вкладення банку в ризикові активи захищені капіталом банку, за рахунок якого будуть сплачуватися можливі збитки у випадку неповернення активу):

$$K3 = \frac{\text{Капітал балансовий}}{\text{Дохідні активи}} \times 100.$$

Понад 15% - оцінка 1; 10 – 15% - оцінка 2; менше 10% - оцінка 3.

К4 – відношення суми прострочених та сумнівних (проблемних) кредитів до балансового капіталу (характеризує здатність капіталу банку покрити ризик вкладень у проблемні активи):

$$K4 = \frac{\text{Проблемні кредити}}{\text{Капітал балансовий}} \times 100.$$

Менше 17% - оцінка 1; 17 – 35% - оцінка 2, понад 35% та за умови, що балансовий капітал менше 0 – оцінка 3.

Стандарти активів.

Вони передбачають такі коефіцієнти:

A1 – відношення дохідних до сукупних активів (характеризує рівень продуктивного використання активів керівництвом банку або ділову активність з погляду ефективності розміщення ресурсів):

$$A1 = \frac{\text{Дохідні активи}}{\text{Сукупні активи}} \times 100.$$

65—75% — оцінка 1; 60—65% або 75—80% — оцінка 2; менше 60% або понад 80% — оцінка 3.

A2 — показник кредитного ризику (характеризується відношенням кредитного портфеля до сукупних активів і свідчить про активність банку на ринку традиційних послуг):

$$A2 = \frac{\text{Кредитний портфель}}{\text{Сукупні активи}} \times 100.$$

60—75% — оцінка 1; 50-60% або 75-80% - оцінка 2; менше 50% або понад 80% — оцінка 3.

A3 — рівень сумнівної та простроченої (проблемної) заборгованості в кредитному портфелі (характеризує якість активів та кредитного портфеля банку з точки зору проблематичності повернення позичок):

Проблемні кредити

$$A3 = \frac{\text{Проблемні кредити}}{\text{Кредитний портфель-брутто}} \times 100.$$

Кредитний портфель-брутто

Менше 5% - оцінка 1; 5 – 10% - оцінка 2; понад 10% - оцінка 3.

A4 — коефіцієнт відношення суми резервів за активними операціями до сукупних активів (характеризує якість активів):

Сума резерву

$$A4 = \frac{\text{Сума резерву}}{\text{Сукупні активи}} \times 100.$$

Сукупні активи

Менше 5% - оцінка 1; 5 – 10% - оцінка 2; понад 10% - оцінка 3.

A5 — коефіцієнт відношення дебіторської заборгованості до недоходних активів (оцінює якість активів, що не приносять доходу. Велике значення цього показника свідчить, з одного боку, про зменшення ліквідності, а з іншого, про деякі проблеми банку щодо своєчасного повернення коштів):

Дебіторська заборгованість

$$A5 = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Недоходні активи}} \times 100.$$

Недоходні активи

Менше 5% - оцінка 1; 5 – 20% - оцінка 2; понад 20% - оцінка 3.

A6 — коефіцієнт відношення залишкової вартості основних засобів та нематеріальних активів до чистих активів (характеризує ефективність розміщення коштів у активах. Велике значення показника свідчить про неефективне розміщення коштів із точки зору прибутковості):

Основні засоби

$$A6 = \frac{\text{Основні засоби}}{\text{Чисті активи}} \times 100.$$

Чисті активи

Менше 10% - оцінка 1; 10 – 15% - оцінка 2; понад 15% - оцінка 3

A7 — коефіцієнт захисту від ризиків (характеризує граничну межу простроченої заборгованості в дохідних активах, яку банк може покрити за рахунок чистого прибутку і резервів, не піддаючи ризику кошти своїх клієнтів):

Прибуток + загальні резерви

$$A7 = \frac{\text{Прибуток + загальні резерви}}{\text{Дохідні активи - нетто}} \times 100.$$

Дохідні активи - нетто

Понад 7% - оцінка 1; 3,5 – 7% - оцінка 2; менше 3,5% - оцінка 3

Стандарти менеджменту.

Дії топ-менеджерів банку у відносних показниках оцінити доволі важко. Тому для визначення рейтингу за цим критерієм використовують коефіцієнти що характеризують стратегію банку, кредитну полі-

тику та фінансову стабільність, а також ефективність інтегрованого управління активами й пасивами.

М1 — коефіцієнт використання зобов'язань (призначений для оцінки здійснюваної банком політики з управління пасивами. Розраховується як відношення кредитного портфеля до зобов'язань):

$$M1 = \frac{\text{Кредитний портфель-нетто}}{\text{Сукупні зобов'язання}} \times 100.$$

Понад 70 - 80% - оцінка 1; 65 – 70%, 80 – 90% - оцінка 2; менше 65% та понад 90% - оцінка 3.

М2 — питома вага вкладів громадян у зобов'язаннях (характеризує орієнтацію банку на ринку залучення коштів. Чим вище значення показника, тим більший ризик для вкладників):

$$M2 = \frac{\text{Вклади громадян}}{\text{Сукупні зобов'язання}} \times 100.$$

До 40% — оцінка 1; 40—50% — оцінка 2; понад 50% — оцінка 3.

М3 — відношення вкладів громадян до дохідних активів (характеризує ефективність використання залучених коштів банком та ступінь ризику для вкладників щодо втрати грошей):

$$M3 = \frac{\text{Вклади громадян}}{\text{Дохідні активи}} \times 100.$$

Менше 30% — оцінка 1; 30-50% - оцінка 2; понад 50% — оцінка 3.

М4 — коефіцієнт залежності від міжбанківського ринку (визначається як відношення різниці залучених і розміщених МБК до зобов'язань і характеризує брак ліквідних активів банку для здійснення поточних платежів):

$$M4 = \frac{\text{МБК отримані} - \text{МБК надані}}{\text{Зобов'язання}} \times 100.$$

До 8% — оцінка 1; 8—15% — оцінка 2; понад 15% — оцінка 3.

М5 — коефіцієнт дієздатності банку (оцінює стабільність діяльності банку і визначається як співвідношення між його витратами та доходами):

$$M5 = \frac{\text{Витрати банку}}{\text{Доходи банку}} \times 100.$$

Менше 0.70 — оцінка 1; 0.70 до 1.0 — оцінка 2; понад 1.0 — оцінка 3.

М6 — відношення адміністративних витрат до сукупних витрат (характеризує ефективність управління витратами банку):

$$M6 = \frac{\text{Витрати адміністративні}}{\text{Витрати сукупні}} \times 100.$$

Менше 35% — оцінка 1; 35—45% — оцінка 2; понад 45% — оцінка 3.

М7 — мультиплікативний ефект капіталу (МЕК) полягає в ефективному залученні і використанні платних грошових коштів. Значення мультиплікативного ефекту капіталу дає змогу визначити: якість вхідних та вихідних фінансових процентних потоків або рівень управління спредом (різницею між процентними ставками за розміщені активи і залучені платні грошові ресурси); ефективність структури власного та залученого капіталу банку. Від'ємне значення показника свідчить, що банк "переступив" рівень позитивного впливу мультиплікатора капіталу на рентабельність його діяльності, отже, необхідне оперативне втручання із метою "заморожування" активів та їх реструктуризації чи додаткове збільшення банківського капіталу):

$$MEK = \{[(P+PB): A] \times 100 - PC\} \times MK,$$

де P — чистий прибуток; PB — процентні витрати; A — сукупні активи;

$(P+PB): A \times 100\%$ — економічна рентабельність банку або його здатність створювати у процесі своєї діяльності додану вартість;

PC — середня процентна ставка за платними зобов'язаннями (визначається як відношення процентних витрат до підпроцентних зобов'язань, виражене в процентах); MK — мультиплікатор капіталу.

Понад 3.0% — оцінка 1; від 3.0 до 0% — оцінка 2; менше 0% — оцінка 3.

М8 - питома вага строкових вкладів у строкових зобов'язаннях (характеризує ризиковість ресурсної бази для вкладників — фізичних осіб):

Строкові вклади фізичних осіб

$$M8 = \frac{\text{Строкові вклади фізичних осіб}}{\text{Строкові зобов'язання}} \times 100.$$

Строкові зобов'язання

Менше 50% — оцінка 1; 50—70% — оцінка 2; понад 70% — оцінка 3.

М9 - додана вартість (загальний оціночний показник рентабельності та якісних змін у діяльності банку; слугує критерієм оцінки управлінської діяльності банку, тобто рівня і якості управління активами й пасивами):

$ДВ = (\text{прибутковість капіталу} - \% \text{ ставка за зобов'язаннями}) \times \text{балансовий капітал}$

Або $ДВ = (n - k) \times K$

де K — балансовий капітал банку; n — відношення прибутку до балансового капіталу;

k — відношення процентних витрат банку до підпроцентних зобов'язань.

Стандарти ефективності.

Е1 - прибутковість активів (характеризує ефективність використання активів і є показником, який оцінює ефективність роботи керівництва банку):

Чистий прибуток

$$E1 = \frac{\text{Чисті активи}}{\text{Акціонерний капітал}} \times 100.$$

Понад 1.5% — оцінка 1; 0.75- 1.5% — оцінка 2; менше 0.75% — оцінка 3.

E2 - прибутковість капіталу (характеризує ефективність використання акціонерного капіталу):

$$E2 = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Акціонерний капітал}} \times 100.$$

Понад 15% — оцінка 1; 10—15% - оцінка 2; менше 10% — оцінка 3.

Акціонерний капітал розраховується як різниця між балансовим капіталом та результатами переоцінки.

При розрахунку показників **E1** та **E2** чистий прибуток коригується на суму відрахувань у резерви. Якщо сума цих відрахувань має від'ємне значення, що штучно збільшує прибуток, а рівняння "Сукупні доходи - сукупні витрати + відрахування в резерви" має теж від'ємне значення, рейтинг за зазначеними вище показниками становитиме 3.

E3 — чиста процентна маржа (характеризує прибутковість основної діяльності банку. Високий рівень даного коефіцієнта свідчить або про ефективне управління активами та пасивами, або про дешеву ресурсну базу і перенесення витрат на клієнтів):

$$E3 = \frac{\text{Процентні доходи} - \text{процентні витрати}}{\text{Чисті активи}} \times 100.$$

Понад 4.5% — оцінка 1; 3.5—4.5% — оцінка 2; менше 3.5% — оцінка 3.

E4 — середня процентна ставка за вкладами фізичних осіб (відображає вартість залучення коштів громадян та характеризує ризик зміни процентної ставки, який негативно впливає на надходження та капітал):

$$E4 = \frac{\text{Процентні витрати за вкладами фізичних осіб}}{\text{Кошти фізичних осіб}} \times 100.$$

E4.1 — середня процентна ставка за вкладами фізичних осіб до запитання:

$$E4.1 = \frac{\text{Процентні витрати за вкладами фізичних осіб до запитання}}{\text{Кошти фізичних осіб до запитання}} \times 100.$$

E4.2 — середня процентна ставка за вкладами фізичних осіб до запитання:

$$E4.2 = \frac{\text{Процентні витрати за строковими вкладами фізичних осіб до запитання}}{\text{Строкові кошти фізичних осіб до запитання}} \times 100.$$

E5 — вартість зобов'язань (визначається як відношення процентних витрат до зобов'язань. Характеризує також середню процентну ставку за всіма видами зобов'язань):

$$E5 = \frac{\text{Процентні витрати}}{\text{Сукупні зобов'язання}} \times 100.$$

За показниками *E4* та *E5* рейтинг не встановлюється, проте їх значення враховуються у випадку надання експертної оцінки діяльності банків.

Стандарти ліквідності.

L1 — коефіцієнт миттєвої ліквідності (дає змогу оцінити частину зобов'язань банку, яка може бути погашена на першу вимогу за рахунок високоліквідних активів "першої черги" (грошових коштів та коштів на коррахунках в НБУ):

$$L1 = \frac{\text{Ліквідні активи}^*}{\text{Залишки на поточних рахунках}^{**}} \times 100.$$

Понад 30% — оцінка 1; 20—30% — оцінка 2; менше 20% — оцінка 3.

L2 — відношення ліквідних активів до вкладів громадян (відображає, наскільки вклади фізичних осіб можуть бути покриті за рахунок ліквідних коштів банку):

$$L2 = \frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Вклади громадян}} \times 100.$$

Понад 80% — оцінка 1; 40—80% — оцінка 2; менше 40% — оцінка 3.

L3 — співвідношення високоліквідних активів та сукупних зобов'язань (характеризує можливості банку одночасно погасити всі його зобов'язання):

$$L3 = \frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Сукупні зобов'язання}} \times 100.$$

Понад 20% — оцінка 1; 15—20% — оцінка 2; менше 15% — оцінка 3.

Оцінка темпів зростання.

Динаміка зміни кількісних та якісних показників дає змогу більш об'єктивно оцінити діяльність банку, адже деякі тенденції (як позитивні, так і негативні) можна помітити лише в процесі їх розвитку.

Темпи зростання оцінюються за такими критеріями:

T1 - річні темпи зростання активів:

понад 30% — оцінка 1; 10—30% — оцінка 2; менше 10% — оцінка 3.

T2 - річні темпи зростання зобов'язань:

понад 30% — оцінка 1; 10-30% - оцінка 2; менше 10% — оцінка 3.

ТЗ - річні темпи зростання балансового капіталу:
понад 30% — оцінка 1; 10—30% — оцінка 2; менше 10% — оцінка 3.

Порядок визначення рейтингу та ступеня ризику в діяльності банку.

Оцінка фінансового стану та рівня ризиків у діяльності банків з точки зору захищеності вкладів фізичних осіб здійснюється за допомогою спеціально розробленої системи із 28 показників. За кожним із них присвоюється певна оцінка, визначена за трибальною шкалою статистично-математичним методом шляхом розрахунку структурних середніх.

Сукупний рейтинг є загальною оцінкою фінансової стійкості банку і розраховується так. Бали за кожним із показників підсумовуються та ранжуються в порядку зростання. Мінімальна кількість балів, яку може набрати банк, — 28, максимальна — 84. Залежно від реальних оцінок, які одержали банки за станом на 1 січня та 1 липня, визначається мінімальна та максимальна кількість балів. Виходячи із цих балів, розраховується рейтингова оцінка за диференційованою шкалою від 1 до 4. Розрахунок здійснюється з точністю до цілих значень.

Для розрахунку граничних меж рейтингових оцінок використовується алгоритм.

Значення ширини інтервалу обчислюється за формулою:

$$i = \frac{(x_{max} - x_{min})}{4},$$

де i - ширина інтервалу;

x_{min} - найменша кількість набраних балів в ранжованому ряду динаміки;

x_{max} - найбільша кількість набраних балів в ранжованому ряду динаміки.

Для рейтингу 1 граничні межі розраховуються за формулами:

а) щодо значення нижньої межі: $c_{min} 1 = x_{min}$;

б) щодо значення верхньої межі: $c_{max} 1 = c_{min} 1 + i$.

Для рейтингу 2:

а) щодо значення нижньої межі: $c_{min} 2 = c_{max} 1 + 1$;

б) щодо значення верхньої межі: $c_{max} 2 = c_{min} 2 + i$.

Для рейтингу 3:

а) щодо значення нижньої межі: $c_{min} 3 = c_{max} 2 + 1$;

б) щодо значення верхньої межі: $c_{max} 3 = c_{min} 3 + i$.

Для рейтингу 4:

а) щодо значення нижньої межі: $c_{min} 4 = c_{max} 3 + 1$;

б) щодо значення верхньої межі: $c_{max} 4 = x_{max}$.

Банки, що отримали загальну рейтингову оцінку 1, вважаються надійними та фінансово стійкими, ризики для вкладників незначні. Щодо банків, які отримали оцінку 2, висувають зауваження непринципового

характеру, вони є практично надійними, вважаються стійкими, ризики для вкладників помірні. Банки з рейтинговою оцінкою 3 мають суттєві недоліки в роботі, які можуть призвести до значних проблем, пов'язаних із платоспроможністю і ліквідністю. Ризики для вкладників підвищені. Банки, що отримали загальну рейтингову оцінку 4, мають серйозні проблеми, їх платоспроможність під загрозою, а ризики для вкладників високі.

Висновки.

На сучасному етапі розвитку економіки оцінка ризиків у діяльності банків набуває дедалі більшої актуальності, оскільки обсяги коштів клієнтів, що залучаються в банківську систему, з кожним роком зростають. Якщо гроші фізичних осіб певною мірою захищені системою гарантування вкладів, то кошти юридичних перебувають поза гарантією держави. Банкрутство будь-якої банківської установи негативно позначається на довірі суспільства до банків загалом.

Перспектива запровадження системи комплексної оцінки ризиків обґрунтовується об'єктивною необхідністю ретельного дослідження проблем, що виникають у банках, та потребою запобігати їх ліквідації шляхом своєчасного вжиття санаційних заходів. Звичайно, це передусім завдання наглядових органів. Саме ж створення системи оцінки ризиків - процедура не одного дня і потребує як економічного обґрунтування, так і широкою обговорення науковцями та практиками банківської справи. Перспективним в Україні є створення незалежних рейтингових агентств для оцінки фінансового стану банківських установ, що стало б стимулом для банків щодо поліпшення управління ризиками.

Література.

1. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України /Упорядники: Рогачова О.В., Винокуров К.С., Крусь Ю.І., Меню О.А., Меню С.А.: - К. "Оріони ", 1999. - 502 с.
2. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посібник для самостійного вивч. дисц. - К.: КНІЕУ, 2003. - 347с.
3. Закон України "Про банки і банківську діяльність".
4. Раєвська Т. Практичні підходи до оцінки ризиків у діяльності банків. // Вісник НБУ, серпень 2005. с. 9–14.